

עלון שבועי נחלת שדה

חידושים וביאורים
על סידור התפילה

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

מ"ס ק' פסח פקאוי תש"ס י"א א' אליון 17

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: ברכות התורה חלק ב'

ה"מגן אברהם" שחולק ולדעתו מספיק לומר "וצאצאינו", מסכים עם הב"ח שזהו יסוד הברכה, אך מקיים אף את נוסח הטור "וצאצאינו", כיוון דצאצאינו היינו יוצאי חלצינו, וכפי שמתורגם הפסוק באיוב (פרק כ"א) "וצאצאינו" - "בניא ובני בניא".

מעשה בענין זה מובא בגמרא בכתובות (סב:) רבי חמא בר ביסא הלך ולמד תורה תריסר שנים. כשחזר לביתו לא רצה להפתיע את משפחתו, ועל כן התיישב בבית מדרש ושלח להודיע למשפחתו שהוא מגיע. התיישב ר' אושעיא בנו, שלא הכירו, לפניו, ושאלו בלימוד. התפעל רבי חמא מכשרון התלמיד, והצטער שאם היה נשאר ללמוד עם בנו היה אף בנו מצליח כן. הגיע רבי חמא לביתו, כשנכנס בנו, קם לפניו כי הכירו שהוא התלמיד המוכשר שפגשו, שאלה אותו אישתו: וכי יש אב שקם לכבוד בנו? קרא עליו רמי בר חמא את הפסוק "והחוט המשולש לא במהרה ינתק" - זה ר' אושעיא בנו של רבי חמא בר ביסא".

ועוד מסופר עליהם במסכת בבא בתרא (נט), שנשאלה שאלה בעניני חזקות: "צינור המקלח מים לחצר חברו, ובא בעל הגג לסותמו, האם בעל החצר רשאי לעכב בעדו? לאחר שרבי אושעיא ורבי חמא אביו השיבו תשובה, הלכו ובררו אף את דעת הסב רבי ביסא, ואז קרא עליהם רמי בר חמא את הפסוק "והחוט המשולש לא במהרה ינתק".

ומקשים התוספות: מצינו חכמים נוספים שהם ואבותיהם ואבות אבותיהם היו תלמידי חכמים ובכל זאת לא נאמר עליהם "והחוט המשולש", ומשיב "לפי ששלושתם ראו זה את זה". וכותב ה"ישמח משה", שאין הכוונה סתם ברואים זה את זה אלא שלומדים הסב והבן והנכד ושומעים דברי תורה זה מזה - אז קיימת ההבטחה ששוב לא פוסקת מזרעו.

"ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך וכו'".

כתב בעטרת זקנים בהגהותיו על השו"ע (סימן מ"ז): ותמיד תהיה תפילת האב ואם שגורה בפייהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות, ויכוין מאוד בברכת אהבה רבה וכן ברכת התורה כשאומר "והיה אנחנו וצאצאינו וכו'". וכן בתפילת "ובא לציון" כשאומר "למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה", בכל מקומות אלו יעשה תפילתו קבע על בניו שיהיו לומדי תורה וכו'. עכ"ל.

ידוע המסופר כי כשהלכו האחים הקדושים הרה"ק ר"ר אלימלך ור"ר זושא ז"ל בגלות ועברו בכפר ביאלע נתוודעו מהילד הקדוש דויד'ל שהיה אח"כ הרה"ק ר' דוד מלעלוב

תקנת שתי ברכות על לימוד התורה:

מצינו שוני בין לימוד תורה לשאר מצוות, שאצל לימוד התורה איננו מסתפקים בברכת "אשר קדשנו במצוותיו" כמו בשאר מצוות אלא מוסיפים ברכה נוספת "והערב נא".

הערוך השולחן (סימן מ"ז סק"ד) מבאר, שיש הבדל בין לימוד תורה לקיום מצוות, כי מצוות אינן תלויות אלא במעשה ולכן גם אם אינו מבין מה שעושה, בכל אופן כיון שעשה את המצוה בפועל יצא ידי חובה. שונה הדבר אצל לימוד תורה, שבה העיקר הוא להבין מה שלומד ואם לומד בלא הבנה אין ללימוד כל כך ערך, ולפיכך אנו מבקשים: "והערב נא", שיהיו לימודנו בהבנה שנזכה להבין מתיקות נעימות התורה הקדושה.

ואכן עי' במגן אברהם (א"ח סימן נ' סק"א) שכתב שלימוד התורה אינו נחשב ללימוד אלא א"כ יודעים ומבינים מה שלומדים, שאם לומד המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד. יעו"ש שמשום כך, הרי תיקנו לומר פרשת התמיד ומשנת איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל כדי לקיים לעולם ישלש אדם וכו', ויצא בזה ידי לימוד מקרא משנה וגמרא, ואינו יוצא ידי חובה בזה, אלא אם כן מבין את פירוש המשנה והגמרא שלומד.

ביאור נוסף מצינו בספר קומץ המנחה, בשאר מצוות אף אם היצה"ר מתגבר על האדם עדיין יש לו תבלין כנגד יצרו והוא לימוד התורה, שהוא תבלין נגד היצר הרע כאמרם ז"ל (קידושין ל:): בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין כנגדו, משא"כ אם היצר הרע מתגבר על האדם למונעו מלימוד התורה הקדושה, שאז אין לו תבלין נגד היצר הרע, לכן הקושי לגבור עליו הוא גדול יותר, לכן אנו מבקשים "והערב נא" שהקב"ה ימתיק לנו את התורה הקדושה שלא יוכל יצר הרע להסיתנו ולבטלנו מהתורה הקדושה.

"ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך וכו'".

כך היא הגירסא בכל הסידורים, וכתב הב"ח דזה נתקן עפ"י מאמר רבותינו ז"ל (בבא מציעא פה.) שכל הרואה בנו ובן בנו עוסק בתורה מובטח לו שאין התורה פוסקת מזרעו שנא' "לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך וכו'". ולפי"ז צריך שיאמר וצאצאינו "וצאצאי צאצאינו" וצאצאי עמך בית ישראל, וסיים הב"ח, וכן שמעתי שנוהגין במדינות אחרות ונכון הוא.

ז"ע, ושאלו לאמו על התנהגותו של אביו האיך זכה לבן קדוש כזה, אמרה להם איני רואה בו שום התנהגות מופרזת של קדושה וטהרה, כל עניניו הם פשוטים בתכלית הפשטות, אלא זאת היא ההבדל בינו לבין שאר פשוטי העם כי בכל סעודת יום שב"ק כשמשורר הזמר ברוך ה' יום יום וכשמגיע להחרוז "ויזכרו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות" הרי הוא מתחיל לבכות בכי רב, והתלהבותו מגיע לדרגא כזו עד שמכה את עצמו בכותל ופוכר את ידיו ומבקש בתחנונים מלפני אבינו שבשמים שיזכה לבן הגון וכשר, ובכיותו הולך ונמשך עד שמתעלף ואני מוכרחת להקיצו לעוררו ולהשיבו לתחייה, כששמעו זאת האחים הקדושים אמרו א"כ כבר ניחא מה שזכה לבן קדוש כזה.

כמו כן מסופר על הגר"ז הלוי מבריסק צוק"ל שהלך פעם בלויית אחד מבניו, ניגש אליו עובר אורח ואמר לו: אשריכם שזכיתם לזרע בירך ה', שכל בניך לימודי ה' וכולם למדנים ויראים.

הרב שמע את הדברים, והמשיך בדרכו מבלי להגיב עליהם. בעת הכנסו לביתו אמר הרב לבנו: וכי אדם זה יודע כמה דמעות שפכתי בשעה שהייתי מנדנד את עריסת בני? הייתי מתפלל ובוכה לפני רבונו של עולם ומתחנן שיעלו הילדים ויתעלו בתורה וביראת שמים.

"וצאצאינו"

כתב בספה"ק עבודת ישראל (ליקוטים) וז"ל: ואמרו וצאצאינו, ולא זרעינו או יוצאי חלצינו. לרמז בו שיהיה היחוד על ידינו בשם הוי"ה ובשם אדני העולים צ"א. וזה הוא צאצאינו היוצא ונולד על ידי מעשינו ועסק התורה לשמה, ונבראים בזה עולמות חדשים שיחדש הקב"ה עלינו גזירות טובות ישועות ונחמות.

"וצאצאי עמך בית ישראל"

ענין תוספת זו בברכה, ביאר בספה"ק תפארת שלמה (עניני פורים), שעבד ה' אמיתי איננו יוצא ידי חובתו במה שהוא לומד ועובד את הש"ת בעצמו, רק עיקר מגמתו שיהיו כולם צדיקים ולומדי תורתו לשמה.

אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו

בענין כוונת ברכה זו כתב הטור (סימן מ"ז): ועוד יש ברכה אחרת על התורה "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה", ויכוין בברכתו על מעמד הר סיני אשר בחר בנו מכל העו"ג וקרבתו לפני הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש, ונתן לנו את תורתו הקדושה שהיא בית חיינו כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום. ע"כ.

וכתב הבית יוסף, שהטעם שברכה זו פותחת בברוך אף דהיא ברכה הסמוכה לחברתה, שהרי תיקונה אחר ברכת "לעסוק בדברי תורה", וקיי"ל דברכה הסמוכה לחבירתה אינה פותחת בברוך, דכיון שדרך לאמרה בפני עצמה כשעולים לתורה, על כן מטבע הברכה פותח בברוך.

אמירת ברכת כהנים לאחר ברכת התורה:

כתבו התוספות ברכות (יא: ד"ה שכבר): והצרפתיים נהגו לומר פסוקים וברכת כהנים וגם אלו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה (פ"א דפאה) ואלו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו' שהיא ברייתא (מסכת שבת קכז) מפני הירושלמי דבעי שילמוד על אתר. אבל אין צריך כמו שכתבתי כבר. ע"כ.

ונתן המשנה ברורה (סימן מ"ז סק"כ) טעם לדבר: הטעם בג' פסוקים שרצו לסדר כדרך הקורא בתורה ונקטו אלו משום שיש בהן ברכה. עכ"ל.

ויש לתת טעם נוסף לאמירת פסוקי ברכת כהנים בבקר אשר יש בהם ברכה לעם ישראל, על פי מה שכתב בספר אגרא דפרקא (אות רס"ז) וז"ל: איתא בזוהר חדש (בראשית ד"ה יהי אור) בקדרותא דצפרא מסוגל לברך את ישראל כל משאלות לבבם, ונלמד הדבר מגזירה שוה, נאמר כאן (בראשית א', ד) "וירא אלהים את האור כ"י טו"ב" ונאמר

התם (בלק כ"ד א') "כ"י טו"ב בעיני ה' לברך את ישראל". והנה נלמד הדבר בגזירה שוה דוקא נ"ל דהנה גזירה שוה ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהם מכוון נגד מידת רחום שבי"ג מדות הרחמים", והנה נאמר (כי תשא ל"ג, י"ט) "ורחמתי את אשר ארחם", אף על פי שאינו כדאי (ברכות ז.) על כן נלמד הדבר בגזירה שוה שתהא הברכה מקובלת אע"פ שאינם זכאים ח"ו. עכ"ל.

ובספר כל בו כתב: ובסידור רב עמרם יש אחר ברכת התורה ברכת כהנים, שיש בהם ששים אותיות כנגד ששים מסכתות שיש בששה סדרים, לומר שכל העוסק בששים מסכתות מתברך בברכת כהנים. וכן בברכת "והערב נא" יש שלושים תיבות, כנגד כ"ד ספרי מקרא וששה סדרי משנה, שאנו מתפללים על כולם שיהיו שגורים בפינו ובפיפיות ישראל. עכ"ל.

ונראה לתת טעם נוסף בזה מדוע אומרים דוקא הפסוקים של ברכת כהנים לאחר ברכות התורה, על פי דברי רבינו בחיי (עה"ת פרשת נשא) שמבאר ענין שלשת הפסוקים של ברכת כהנים, אשר בכל ברכה נזכר שם הוי"ה, "יברך ה'" "יאר ה'" ו"ישא ה'". ללמדנו שהקב"ה מברך את ישראל בשלש בחינות של השם הוי"ה – היה הווה ויהיה. וס"ל: וצריך אתה לדעת כי יש בפסוק ראשון י"ה אותיות, ובשני ה"ה אותיות, ובשלישי י"ה אותיות, והרי זה מורה שהשם הגדול הנזכר בהם שלש פעמים, הוא שליט בשלושה זמנים הווה והיה ויהיה, והרי לך ששים אותיות, ועליהם אמר שלמה ע"ה (שיר השירים ג, ז) "ששים גיבורים סביב לה מגבורי ישראל".

וביאור דבריו, כי השם הוי"ה שבפסוק הראשון: "יברך ה'" וישמרך" הוא כנגד "הווה", ולכן יש בפסוק זה י"ה אותיות כנגד שם י"ה, שאינו לשון עבר או לשון עתיד אלא לשון הווה. השם הוי"ה שבפסוק השני: "יאר ה'" פניו אליך ויחנך", הוא כנגד "היה", ולכן יש בפסוק זה עשרים אותיות כמספר ה"ה. השם הוי"ה שבפסוק השלישי: "ישא ה'" פניו אליך וישם לך שלום", הוא כנגד "יהיה", על כן יש בו כ"ה אותיות כמספר י"ה שהוא לשון עתיד.

ולפי זה יש לומר, שכן גם שלשת ברכות התורה הם כנגד עבר הווה עתיד. שכן הברכה "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על דברי תורה" הוא לשון עתיד, לעומת זאת הברכה השניה "המלמד תורה לעמו ישראל" היא לשון הווה, לעומת הברכה האחרונה "אשר בחר בנו" היא בלשון העבר.

"להתענג בתענוגים"

מאגר השיעורים של

הרב איתי בן אהרן שליט"א

חייגו: 0772618021

לשיעורים על תנאים ואמוראים הקש שלושה 3

לשיעורים על פרשת פקודי הקש שלושה 1292

לשיעורים על סידור התפילה: הקש 55

לשיעורים על נביא שמואל: הקש 56

בברכת שבת שלום ובשורות טובות.